

‘Had ik maar vleugels als een duif’ (Psalm 55)

Vries 9 juni 2013

Ik weet niet of u het wel eens meemaakt in uw droom: dat u vliegt. Ik heb het zelf af en toe, in mijn droom. Dat ik langzaam me los maak van de aarde en met, de gespreide armen lichtjes heen en weer bewegend, de hoogte in ga. En in de stilte van de blauwe lucht laat ik het lawaai van de wereld en het rumoer van de mensen beneden mij achter. Ik bekijk de wereld van ver, en van bovenaf. Ik zie en ervaar wel alles, maak deel uit van de wereld, lééf, maar op veilige afstand van alle gedoe, risico’s en gevaar.

Ik schijn geen uitzondering te zijn, er zijn veel mensen die wel eens vleugels hebben in hun dromen. De dieptepsychologen en dromenduiders hebben er zo wel hun verklaring voor, denk ik. Wanneer heb je die droom? Als je het gevoel hebt dat je het leven niet aan kunt? Als mensen je te na komen? Als er te veel van je gevraagd wordt? Vliegen in je droom is een vlucht, een escape. Je kunt de druk niet meer aan. Je wilt het liefst ontsnappen aan de zwaartekracht. Vrij zijn, veilig zijn.

Zo wil ook de bidder uit de Psalm 55 ontsnappen.

*7 Had ik maar vleugels als een duif,
ik zou opvliegen en neerstrijken,
8 ver, ver weg zou ik vluchten,
overnachten in de woestijn,
9 haastig beschutting zoeken
tegen de vlagen van de stormwind.*

‘Oh had ik maar vleugels.’ De droom om te vliegen is een heel oude droom van de mensheid. Het heeft duizenden jaren geduurd voor de gebroeders Wright – het was in 1903 – het Kanaal over vlogen, en we met behulp van de techniek het luchtruim veroverden – zonder te pletter te vallen. Nu doorkruisen we met jumbojets de hemel.

Maar is daarmee de dróóm om te vliegen ook daarmee werkelijkheid geworden? Is de escape, de vlucht makkelijker geworden? Is de druk, de angst minder?

‘Oh had ik maar vleugels.’ De angstige, wanhopige psalmbidder vraagt niet om een vervoermiddel dat hem snel van A naar B wil brengen. Hij is bang dat hij verpletterd zal worden door de druk van zijn vijanden. Wat hij wil is geen techniek, maar veiligheid, vrijheid. En dáárom: vleugels.

De Griekse mythe van Icarus draait om dezelfde droom. Daedalus, de architect van het labyrinth van koning Minos op Kreta, wordt met zijn zoon Icarus op het eiland gevangen. Hij bedenkt een manier om te ontsnappen: hij bouwt vleugels

van een houten raamwerk, bedekt met veren, vastgezet met was. Omdat de was kan smelten, waarschuwt Daedalus Icarus om niet te hoog en dicht bij de zon te vliegen, maar ook niet te laag, omdat de vleugels te zwaar zouden worden van het zeewater. Icarus vliegt, hij is vrij, hij is veilig! In zijn enthousiasme wordt Icarus roekeloos; hij vliegt te hoog zodat de was door de warmte van de zon smelt en hij neerstort in de Egeïsche Zee.

Meestal wordt de mythe uitgelegd als een waarschuwing tegen menselijke hoogmoed. Alle aandacht gaat naar Icarus, kijk maar naar hem: hoogvliegers, zij vallen; hoogmoed komt voor de val.

Maar vader Daedalus lukt het wel.

Over hém moet Daniel Lohues dat mooie liedje geschreven hebben, “een prachtige mooie dag”, niet over Icarus:

Nee, nee, nee, gien modder en gien maaiveld

*Ik zweef d'r over hen,
dat is alles dat vandage telt.*

*Met vlögelties van keersevet
vlieg ik naor de zönne
Ik wiet zeker dat ik 't red
Omdat ik wil weerumme*

Langzaam maakt Daedalus zich los van de aarde en met, de gespreide armen lichtjes heen en weer bewegend, gaat hij de hoogte in. In de stilte van de blauwe lucht laat hij het lawaai van de wereld en het rumoer van de mensen beneden hem achter. Hij is vrij. Veilig voor zijn vijand en onderdrukker, Hij heeft zijn droom verwerkelijkt. In de mythe....

Oh had ik maar vleugels –maar blijft de mythe niet een droom, zolang we als mensen elkaar het leven onmogelijk kunnen maken?

*'... zij storten onheil over mij uit
en bestoken mij met hun woede.*

*5 Mijn hart krimpt in mijn binnenste,
doodsangst heeft mij bevangen,
6 vrees en beven grijpen mij aan,
ik huiver over heel mijn lichaam.
(...)*

Vijandschap en verraad. Wij denken misschien dat we in een andere wereld leven dan die van de psalmen. Vijanden hebben we niet meer, toch? In de democratie is niet iedereen je vriend, maar niemand is je vijand. Denken we. Als burgers laat je elkaar hoogstens onverschillig. Vijandschap en verraad, dat is: Tweede Wereldoorlog, dat is: Syrië. Geen Nederland anno 2013.

Maar we weten onderhuids wel beter. We zitten elkaar dicht op, soms onder de huid, houden elkaar in de houdgreep. In de competitiesamenleving, waarin mensen elkaars rivalen zijn. In een economie waarin je alleen door keihard te knokken de concurrentie overleeft. Een ratrace, waar alleen de sterkste en gewiekste ellebogen het winnen. En waar je om je veilig en vrij te voelen, hoge en dikke muren moet optrekken om je privacy te beschermen.

Privacy – denk jij dat je daarbinnen veilig bent? Juist daar waar wij het meest kwetsbaar zijn worden we soms het hardst geraakt en verwond. In keukens, huis- en slaapkamers wordt liefgehad, maar ook gehaat. Bemind, maar ook pijn gedaan.

*Zou een vijand mij grieven, ik zou het verdragen,
zou hij mij haten en zich tegen mij keren,
ik zou me voor hem verschuilen.
14 Maar jij, die dacht en deed als ik,
mijn hartsvriend, mijn vertrouwde!*

Huwelijken ontaarden in vechtscheidingen. Het grootste en meeste relatieleed komt echter nooit niet op straat. Achter de voordeur vinden burgeroorlogen plaats, die nooit in de krant komt. Van mensen die voor elkaar een obsessie zijn geworden.

‘Oh had ik maar vleugels...’.

Ik lees nu een spannende toekomstroman met als titel *Vleugels*, waarin de samenleving erin geslaagd is door middel van genetische technieken en hormonale behandelingen sommigen met vleugels uit te rusten. Het was als vanzelf gegaan, zonder veel verzet: ‘De neiging om met chirurgische ingrepen en medicijnen uiterlijk en levensverwachting op te schroeven greep steeds verder om zich heen. Aanvankelijk was het steeds lastiger om nog onderscheid te maken tussen behandelingen waarmee mensen van ziekten werden genezen en die waarmee hun uiterlijk en vaardigheden werden verbeterd, tot dat onderscheid helemaal was verdwenen. Je had ongelimiteerde mogelijkheden om met je eigen stamcellen nieuw weefsel en nieuwe organen te laten aanmaken.’ (Claire Corbett, *Vleugels*, p.42 v.) Dus ook vleugels. Het lukt mensen, al is het alleen voor de happy few, een kleine elite, met veel geld, en de goede genen.

In de roman verandert de wereld dan in een klassenmaatschappij vol afgunst, minachting, onderdrukking en verzet. Een kleine bovenlaag van bevoorrechte gevleugelden tegenover de massa van – letterlijk – het voetvolk. Blijkbaar kan de mensheid slecht overweg met vrijheid. ‘God hield van de vogels en vond bomen uit. Mensen hielden van vogels en vonden kooien uit.’

En toch, een eeuwige droom, een hardnekkig verlangen – omdat we eeuwig en hardnekkig dromen en verlangen dat we ontsnappen aan de druk van anderen. Vrij en veilig zullen zijn.

Mythen en utopieën beloven ons vleugels. Maar de bijbel? Vergeet het maar. Engelen hebben vleugels (Ex. 25, 20) , ja, maar mensen nee. Zij blijven aardelingen, uit stof genomen en tot stof weer terugkerend. Naakte apen, zei de bioloog Desmond Morris eens van ons mensen. De filosoof Plato omschreef ons als ‘Tweevoeters zonder veren’ . Gemankeerde vogels. Voor een religieus boek is de bijbel opvallend nuchter en realistisch. Sorry, mensen: voor jullie geen vleugels. Het christelijk geloof is geen verlossingsreligie, die het ons gunt om in een droom er tussen uit te piepen.

Het gebed van de bidder uit Psalm 55 blijft onverhoord.

*7 Had ik maar vleugels als een duif,
ik zou opvliegen en neerstrijken,
[8 ver, ver weg zou ik vluchten,
overnachten in de woestijn,
9 haastig beschutting zoeken
tegen de vlagen van de stormwind.]*

Hij blijft op de plek waar hij zit. Vleugellam geslagen ziel.

Maar de psalm krijgt een verrassende wending. Zijn wens wordt niet ingewilligd, maar zijn gebed wordt verhoord, kun je zeggen.

En ik? Ik roep tot God,

*de HEER zal mij redden.
18 In de avond, in de morgen, in de middag
klaag ik en zucht ik,
en hij hoort mijn stem.*

*19 Hij zal mij verlossen en in veiligheid brengen,
mijn vijanden zal hij afweren,
al zijn ze met velen tegen mij.*

Op een wonderlijke manier voelt deze belaagde, geplaagde, opgejaagde mens zich toch opeens veilig en geborgen – ook zonder vleugels. Wat is er met hem gebeurd? Hoe is het hem gelukt de druk van zijn belagers te doorstaan, zonder

er door verpletterd te worden? Hoe kan hij de zwaarte van het leven dragen zonder vederlicht de hemel in te zweven? Hoe blijft hij als mens overeind? We horen het:

‘Leg uw last op de HEER

en hij zal u steunen,

nooit zal hij dulden

dat een rechtvaardige ten val komt.’

Intrigerende verzen, omdat ze stuk voor stuk iets met de zwaartekracht doen. Ze heffen ‘m niet op, ontsnappen er niet aan, zoals de vogel met zijn vleugels in de wind wel de zwaartekracht te slim af is. Maar ze nemen de zwaartekracht, en het vleugelloze bestaan voor lief. We blijven de ‘tweevoeters zonder veren’, zo zijn we door God geschapen, zo zijn we bedoeld. We zijn blijkbaar gemaakt om met twee benen op de grond te blijven staan.

En toch is er ook dan een weg naar de vrijheid, een plek waar je je veilig mag weten.

“Je zware last, wentel ‘m op God. En Hij zal dan je leven dragen, zodat je niet meer zult vallen.”

Voor vrijheid en veiligheid hoeven we niet aan onze genen te sleutelen, het is niet nodig om ervoor naar de hemel op te stijgen – we moeten alleen de illusie willen opgeven dat we de last van het leven zelf zouden kunnen dragen. En hem op God wentelen.

God heeft wèl vleugels, namelijk. En daar kun je onder schuilen. In andere psalmen lezen we over de Eeuwige dat hij je zal beschermen met zijn vleugels, onder zijn wieken vind je een toevlucht. (Ps. 91, vgl. Ps. 17,8; 36,8; 63,8; 57:2) De Eeuwige is als een vogel, met immense adelaarsvleugels, waaronder het goed toeven is. Bij Hem ben je veilig, hoe je ook door je vijanden belaagd wordt, ja zelfs hoe je ook door je vrienden verraden wordt.

Toch een goedkope escape dus? Is het christelijk geloof dan toch een verlossingsreligie, die ons het aardse bestaan wil doen ontvluchten?

Vreemd – die bange duif uit Psalm 55. Hij komt namelijk veel later nog eens weer terug in de bijbel. Dan niet als een beeld voor onze bange, belaagde ziel, maar als het beeld van God zelf. De Geest van God die uit de hemel neerdaalt en op de schouders van Jezus gaat zitten. (Lucas 3:22) Precies het omgekeerde van onze droom: een God die niet wegvlucht ‘ins Blaue hinein’, maar die onder ons komt om onze benauwdheid te delen. Een God zonder vleugels. En zo is hij bij ons. Een God die ons helpt door ons hulpeloos nabij te zijn. We denken onwillekeurig dat het wel een hele mooie duif zal zijn geweest, sneeuw wit met

een prachtig verendek en het zonlicht in de gespreide vleugels. Maar misschien was het maar een gewone duif, die wist wat het was om bang te zijn, belaagd te worden, te moeten vluchten. Misschien was het wel een gewónde duif, met littekens van de strijd om het bestaan. Een gewone, gewonde duif.

Dietrich Bonhoeffer, de Duitse verzetsstrijder en theoloog, voelde zich in 1944 in de gevangenis letterlijk een 'gekooide vogel, snakkend naar lucht als werd ik geworgd' (Wie ben ik? VO p. 291). Wat moet hij naar vleugels verlangd hebben! 'Had ik maar vleugels als een duif, ik zou opvliegen en neerstrijken'.

Maar hoor wat hij schreef vanuit zijn cel: 'Wie gelooft in de verlossingsmythen kan altijd wegvlugten van zijn taak en zijn moeilijkheden naar het laatste toevluchtsoord, de eeuwigheid. Niet de christen. Hij moet het aardse leven tot de bodem doorleven, net als Christus.' (brief van 27 juni 1944).

Tot de bodem doorleven. We hebben geen vleugels. We zijn aardelingen, geroepen om met twee benen op de grond te staan. En als het moet met onze poten in de modder.

s' Nachts mag je dan misschien dromen van Daedalus en Icarus. Overdag kun je als mens beter het beeld van Christus voor ogen hebben.

Wij hoeven niet op te stijgen. God daalt neer. Zo is Hij bij ons. Zo helpt Hij ons.